

Білоусов Євген Миколайович

професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, провідний науковий співробітник НДІ ПЗІР НАПрН України

<https://orcid.org/0000-0001-7685-2208>

ДОКТРИНАЛЬНЕ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Обґрунтовано необхідність та доцільність оперативного реагування вітчизняної правової науки на вирішення питання щодо ролі та місця категорії «економічна безпека» в умовах воєнного стану. Обґрунтовано авторську позицію, яка полягає в пропозиції досліджувати категорії «економічна безпека» та «воєнна безпека» у їх взаємозв'язку та взаєморозумінні. На підставі дослідження цих категорій запропоновано до введення в науковий обіг у вітчизняну правову науку поняття «воєнно-економічна безпека».

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, воєнна безпека, воєнно-економічна безпека, економіка держави.

Bilousov Yevhen

Professor, European Law Department in Yaroslav Mydryi National Law University,

Doctor of Law, Leading Researcher of the Scientific and Research Institute of

Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-7685-2208>

DOCTRINAL AND LEGAL SUPPORT OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF A MARTIAL LAW REGIME (PROBLEM STATEMENT)

The necessity and expediency of prompt response of domestic legal science to the issue of the role and place of the category of "economic security" in martial law are substantiated. The author's position is substantiated, which consists in the proposal to study the categories of "economic security"

and "military security" in their relationship and mutual understanding. Based on the study of these categories, the concept of "military and economic security" was proposed for introduction into scientific circulation in the domestic legal science.

Keywords: national security, economic security, military security, military and economic security, state economy.

Військова агресія Російської Федерації проти України об'єктивувала зміну парадигми наукових підходів в розумінні ролі та місця категорії «економічна безпека» в системі забезпечення національної безпеки України. Оскільки в умовах фактичної війни між Україною та РФ першочерговим завданням для вітчизняної правової науки є швидке та оперативне опрацювання питань впливу воєнної складової на процеси функціонування національної економічної системи в умовах запровадження правового режиму воєнного стану, вважаємо за доцільне запропонувати власне бачення інструментального наповнення цієї категорії. На нашу думку, за даних обставин, доцільно досліджувати категорію «економічна безпека» із прив'язкою до категорії «воєнна безпека» у їх взаємозв'язку та взаєморозумінні.

Економічна безпека як правова категорія була і залишається предметом численних наукових досліджень, в доктринальних джерелах розглядається переважно як «стан економіки держави, який дає можливість реалізувати її економічні інтереси, сприяє підвищенню її стабільності (стійкості) в соціально-економічній, екологічній, енергетичній сферах та забезпечує незалежність від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз» (1). В законодавстві України під економічною безпекою розуміється «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання» (2).

В свою чергу, воєнна безпека держави в наукових працях вважається фундаментом національної безпеки, основою незалежності держави, особливо в умовах збройних конфліктів. В цілому, усталеним науковим підходом до

розуміння змісту цієї категорії є напрацювання, згідно яких вона є складовою національної безпеки, визначає стан захищеності національних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави від посягань із застосуванням воєнної сили (3). В законодавстві України під воєнною безпекою розуміється «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз» (ч. 1 п. 2 ст. 1) (4). В Стратегії воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона» зазначається, що «воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей» (5).

Ми вважаємо, що воєнна та економічна безпека є невід'ємними складовими, видами національної безпеки України. Саме тому, безпосередньо, органічно взаємопов'язана з воєнною та економічною безпекою, воєнно-економічна безпека держави може бути представлена як стан захищеності національної економіки від зовнішніх та внутрішніх загроз, при якому вона здатна задовольняти економічні потреби держави в умовах воєнного стану. На нашу думку, воєнно-економічна безпека держави є інтегруючою складовою двох різних сфер національної безпеки: воєнної безпеки та економічної безпеки держави. Воєнно-економічна безпека держави може бути представлена: по-перше, як здатність економіки в умовах воєнного стану підтримувати необхідну військову міць і реалізовувати військово-економічний потенціал у межах та терміни, що передбачаються законодавством, яке прийнято та запроваджено в наявних умовах; по-друге, як стан національної економіки, за якого має місце збереження науково-виробничого потенціалу воєнної економіки, що першочергово забезпечує матеріально-технічне оснащення армії, правоохоронної системи та підтримує настільки, наскільки це можливо національну економіку в збалансованому стані.

Нові цивілізаційні виклики, які постали перед Україною у зв'язку з військовою агресією РФ, зумовлюють і необхідний пошук нових шляхів оперативного реагування та подальшої нейтралізації чи мінімізації тих руйнівних негативних наслідків, що вже спричинені цим вторгненням, причому провідне місце в цих процесах повинна займати державна політика, спрямована на запобігання виникненню критичних негативних загроз та проявів соціально-економічних, політичних ризиків для нашої держави та їх ефективного подолання. Воєнно-економічна безпека в цьому контексті може відігравати провідну роль через важливість та, як з'ясувалося, найбільшу значущість для всієї системи національної безпеки саме в контексті забезпечення функціонування економіки воєнного часу. Окрім того, воєнно-економічна безпека є найважливішою складовою системи національної безпеки держави, оскільки без достатнього економічного забезпечення функціонування економіки, армії (насамперед Збройних сил України), правоохоронної системи не може йти мова про національну безпеку взагалі. Воєнно-економічна безпека, особливо в умовах правового режиму воєнного стану слугує основою життєдіяльності суспільства, його соціально-політичної та національно-етнічної стійкості і є складним, багатограним соціально-економічним явищем, що відображає комплекс динамічних умов матеріального виробництва з урахуванням тих оперативних потреб, що виникають в умовах наявного збройного конфлікту.

Наполягаємо на тезі, що в умовах військової агресії РФ проти України, доктринальне та правове забезпечення воєнно-економічної безпеки є найважливішою функцією держави. Як специфічний напрям воєнно-економічної політики держави, він охоплює систему відносин між суб'єктами господарювання щодо задоволення потреб суспільства і має на меті пошук оптимальних шляхів вирішення комплексу воєнно-економічних проблем. Нормативна оцінка загроз воєнно-економічній безпеці держави дозволить визначити основні напрями їх ідентифікації, подолання і нейтралізації та зміцнення цього виду національної безпеки. Також можемо стверджувати, що одним із головних завдань у вирішенні проблем забезпечення та зміцнення

воєнно-економічної безпеки України в умовах військової агресії РФ є подолання критичного спаду виробництва товарів, робіт, послуг, (особливо щодо галузі військово-промислового комплексу - ВПК), забезпечення управління господарською діяльністю в умовах правового режиму воєнного стану, забезпечення організації та здійснення господарської діяльності під час воєнного стану, запровадження заходів та засобів (в першу чергу правових) підтримки здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану тощо.

Таким чином, забезпечення воєнно-економічної безпеки України, на нашу думку, повинне базуватися на напрацюваннях вітчизняної правової доктрини, найкращі з яких в подальшому мають оперативно об'єктивуватися в конструкції правових норм в актах національного законодавства. Воєнно-економічна безпека в реаліях сьогодення є невід'ємною складовою воєнної, економічної, політичної, інформаційної, енергетичної безпеки держави та інших видів національної безпеки. Функціонування системи економічної безпеки держави органічно пов'язано із необхідністю забезпечення її (держави) економічного суверенітету в контексті прийняття як рішень (в першу чергу – рівень внутрішнього законодавства держави), що стосуються власне функціонування національної економічної системи в умовах воєнного стану, так і рішень держави (рівень міжнародно-правового співробітництва) з питань щодо ролі та місця України у глобальному економічному просторі в повоєнному світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білоусов Є. М. Господарсько-правові засоби забезпечення економічної безпеки України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 42 с.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.

3. Луценко Ю. В. Поняття та зміст воєнної безпеки України у світлі

сучасних викликів та загроз. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. Вип. 137. С. 33–47. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/3650/3318>.

4. Про національну безпеку України: Закон України від 24.11.2021 р. 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

REFERENCES

1. Bilousov Ye. M. (2019). Economic and legal means of ensuring the economic security of Ukraine. *Extended abstract of Doctor's thesis*: 12.00.04. Kharkiv, 42 [in Ukrainian].

2. Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine On approval of Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine № 1277. (2013, October 29). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> [in Ukrainian].

3. Lutsenko, Y. V. (2018) The concept and content of military security of Ukraine in the light of modern influences and threats. *Current issues of international relations*. Vol. 137, 33–47. Retrieved from <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/3650/3318> [in Ukrainian].

4. Law of Ukraine On National Security of Ukraine № 2469-VIII. (2021, November 24). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].

5. Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the Strategy of Military Security of Ukraine" № 121/2021. (2021, March 25). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.